

KIND ZIJN IN BEZET GEBIED

Dit jaar herdenkt de hele wereld de start van de Eerste Wereldoorlog. Het is dan honderd jaar geleden dat Europa werd bezet door het Duitse leger en er een hevige loopgravenoorlog werd uitgevochten. Sporen van de Grote Oorlog zijn zeker ook in het Land van Dendermonde terug te vinden. In september 1914 werden meer dan 1200 woningen en openbare gebouwen in Dendermonde verwoest. Nog eens 900 gebouwen werden ernstig beschadigd. De Duitse troepen bezondigden zich ook aan ernstige wreedheden tegenover de burgerbevolking. De erfgoedcel wil de verschrikkelijke gebeurtenissen in Dendermonde in een historisch kader schetsen en herdenken.

Daarnaast is er ook aandacht voor het oorlogsverhaal in de andere acht gemeenten van het Land van Dendermonde. Niet zozeer de grote veldslagen krijgen aandacht, maar wel de kleine getuigen van dit wereldconflict. Typische thema's als leven in bezet gebied, kind zijn in oorlogstijd, bevoorrading in etappegebied, smokkelen en de relatie tussen de stad en het platteland komen aan bod. In dit herdenkingsjaar geeft de Erfgoedcel Land van Dendermonde elk kwartaal een "oorlogskrant" uit. Hierin staan foto's, dagboekfragmenten, brieven, oude advertenties en lokale oorlogsverhalen. De informatie komt uit het historisch onderzoek naar het dagelijks leven tijdens WOI dat door historici van vzw Geheugen Collectief werd uitgevoerd in opdracht van de Erfgoedcel. Daarnaast werd informatie verzameld tijdens de scansessies waarbij iedereen oorlogsmateriaal kon laten digitaliseren. Elke editie staat in het teken van een bepaald thema dat verband houdt met het dagelijks leven in bezet gebied. Het thema van deze eerste oorlogskrant is "kind zijn in bezet gebied".

Een juf of een meester in Berlare?

De massale werkloosheid zorgde ervoor dat mannen, vrouwen, volwassenen en jongeren uit de arbeidersklasse niet alleen zonder inkomen zaten, maar ook hun dagelijkse bezigheid, routine en – voor een deel – hun identiteit kwijt waren. Echtgenoten, ouders en kinderen moesten op een andere manier met elkaar leren omgaan. De dag werd gevuld met aanschuiven, aan eten proberen te geraken veel sleur en eentonigheid. Taken werden misschien herverdeeld en huishoudelijke bezigheden die vroeger weinig tijd in beslag namen, werden door de oorlog een volledige dagtaak, of werden helemaal niet meer uitgevoerd omwille van de moeilijke woonomstandigheden. We kunnen ons afvragen welke impact al die veranderingen op de gezinsverhoudingen en persoonlijke relaties hadden en op de keuzes die mensen na de oorlog gemaakt hebben voor zichzelf en voor hun kinderen. Diezelfde vraag stelt zich ook met betrekking tot de man-vrouw verhoudingen in de gezinnen en op de arbeidsmarkt. In het algemeen waren tijdens de Eerste Wereldoorlog mannen én vrouwen werkloos thuis. De afwezigheid van mannen (als soldaat, krijgsgevangene of opgeëiste) was niet massaal, maar in de gezinnen waar dat wél zo was, zorgde het wegvalen van het inkomen van de man voor bijkomende problemen. Eventueel moest de echtgenote op zoek naar (bijkomende) arbeid. Anderzijds kwamen sommige posten vrij door de afwezigheid van de mannen en moest er een geschikte vervanger gevonden worden. Over die thematiek is voor België nog niet veel onderzoek gevoerd. Op 27 januari 1916 schreef mevrouw De Doncker-De Bock naar de gemeente van Berlare, om zich kandidaat te stellen voor de post van

tijdelijke onderwijzeres in de jongensgemeenteschool, ter vervanging van een onderwijzer aan het front. Haar man was eveneens aan het front, ze had de zorg over een klein kind en ze had ervaring als onderwijzeres in meisjes- en jongensscholen. Op 29 januari nam de gemeente haar aan.

Franciscus Florent "Frans" Derde, oorlogsleerkracht te Wichelen

3

Frans Derde behaalt zijn diploma van onderwijzer tijdens de Eerste Wereldoorlog. Er is op dat moment grote vraag naar gediplomeerde onderwijzers. Dat heeft ook te maken met de leerplicht die vanaf 1914 wordt ingesteld. Na de oorlog beslist de minister van Wetenschappen en Kunsten Harmignie dat de diploma's van onderwijzers die behaald werden onder de bezetting niet geldig zijn. Gelukkig voor Frans Derde en zijn collega's komt de minister hierop terug in juli 1919. Frans Derde mag ook na de oorlog de Wichelse kinderen tussen 6 en 12 jaar onderwijzen.

School

In 1914 is de leerplicht ingevoerd. Oorlog of niet, tijdens de oorlog gaan de lessen gewoon door. Hoewel... echt makkelijk is het niet. Klaslokalen en schoolgebouwen worden met de regelmaat van de klok door de Duitse bezetter opgeëist als soldatenkwartier of hospitaal. Er moet dan les gegeven worden in de gangen van de school, op café, in een magazijn of in een gewoon burgerhuis.... Tenminste, als er nog een leerkracht kan gevonden worden. De meeste leraars worden immers als soldaat opgeroepen of worden verplicht aan het werk gezet door de Duitse bezetter. Ook vrouwen en zusters worden vaak gedwongen om voor de Duitsers te werken, bijvoorbeeld als verpleegster. En zelfs de leerlingen kunnen de lessen niet altijd bijwonen. Veel gezinnen zijn gevlucht naar Frankrijk. Kinderen uit armere gezinnen moeten soms thuis helpen met werken. Elke frank telt om

het gezin van voedsel, kleren, huisvesting... te voorzien. En de leerlingen uit de hoogste klassen: die worden gemobiliseerd voor het front!

1. Foto van schoolkinderen uit Buggenhout, archief Heemkring Buggenhout
2. Foto kinderen van de Kouterschool in de Noordstraat Hamme, uit dankbaarheid voor een Amerikaan. Privé archief Pierre Vercauteren.
3. Foto van Franciscus Derde, oorlogsleerkracht Wichelen, privé archief Robert Ruys

Bronnen:

Archief HK Buggenhout
Privé archief Pierre Vercauteren
RABeveren, GM 2 81, Brief van mevrouw De Doncker-De Bock aan het gemeentebestuur van Berlare, dd. 27/01/1916.
Franciscus Derde, oorlogsleerkracht Wichelen, privé archief Robert Ruys

2

Kinderarbeid

De bezetting drukte zwaar op de economie en de bevolking verarmde door de massale opeisingen. Er werden oorlogsbelastingen geheven en bedrijven moesten bepaalde quota voor de bezetter produceren of werden ontmanteld en naar Duitsland overgebracht. Om de Duitse oorlogseconomie draaiende te houden werd het bezette gebied niet alleen van grondstoffen en industriële middelen beroofd, maar werden ook arbeiders opgevorderd. Vanaf 1916 konden werkloze arbeiders naar Duitsland gedeporteerd worden om er in Duitse fabrieken te gaan werken. De oproepen tot vrijwillige tewerkstelling waren immers niet zo'n groot succes geweest. De woede en de tegenstand bij de bevolking was groot. Gemeentebesturen, zoals dat van Dendermonde, weigerden om namenlijsten af te leveren. Maar de Duitsers hadden geen medelijden. Meermaals werden mannen

brutaal opgepakt en gedeporteerd. De bezetter probeerde de tewerkstelling te vermommen als vrijwillig, maar de grimmige bedreigingen op de affiches spraken boekdelen, zoals ook deze bekendmaking van het einde van de oorlog uit Kalken toont:

Bekendmaking

Alle in de gemeente Kalken bevindende mannen bekwaam tot werken in den ouderdom van 13 tot 50 jaren worden hiermede uitgenodigd zich als vrijwillige arbeiders voor het Duitsch legerbeheer te laten inschrijven op de gemeente. Die zich vrijwillig aanbieden, ontvangen iederen dag werkens 7 fr. en na eene maand gewerkt te hebben 1 fr. meer per dag, verders ontvangen zij een broodrantsoen van 't voedingscomiteit en kunnen alle dagen huiswaarts keren, ten dien einde ontvangen zij van de Ortskommandantur eene begeleiding voor Berlaere en van de Bezirkskommandantur een reispas. Wie voor 5 november 1918 om 12 ure voor-middag zich niet heeft laten inschrijv-

en, wordt als arbeidswederspannige beschouwd en zal gevangengenomen en in een strafarbeidersbataljon geplaatst worden.'

Opvallend is dat men al van jongens van 13 jaar eiste dat zij zouden gaan werken in Duitsland. Kinderarbeid was helaas niet alleen in Duitsland aanvaard, ook in België bestond er kinderarbeid. Deze reclame van Sunlight zeep, gepubliceerd in de Gazet van Schellebelle van 22 maart 1914, laat veronderstellen dat de was doen kinderspel is voor een meisje van slechts 14 jaar!

Bronnen:

DE SCHAEPDRIJVER S., De Grootte Oorlog, 226.

Archief HOK Castellum Kalken Laarne, bekendmaking dd. 2/11/1918.

Affiche Sunlight zeep, Gazet van Schellebelle, 22 maart 1914, archief werkgroep 14-18, Heemkring Schellebelle

Affiche Sunlight zeep, Gazet van Schellebelle

De verdoemde jeugd. De verzwegen tragedie van 250.000 kindsoldaten in de loopgraven

Een kindsoldaat is een kind dat dienst doet in een regeringsleger of in een georganiseerde gewapende politieke groep. Het gaat hierbij niet alleen om betrokkenheid bij gevechten, maar ook dienstdoen als kok, drager of boodschapper. Kinderen die in het kader van zo'n gewapende groep misbruikt worden als seksslavinnen of gedwongen worden tot hand-en-spandiensten of een huwelijk worden doorgaans ook kindsoldaat genoemd.

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind schrijft voor dat kinderen onder de 15 jaar niet ingezet mogen worden bij gewapende conflicten.

De Verenigde Naties hebben in 2000 een optioneel protocol bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind uitgebracht, waarmee een minimale leeftijd van 18 jaar wordt ingesteld voor deelname aan gewapende conflicten. Ook rekr-

tering is volgens dit protocol pas vanaf 18 jaar mogelijk. Dit nieuwe protocol is door België niet geratificeerd.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er een chronisch gebrek aan nieuwe soldaten. Vandaar dat men jongens opriep zich te melden. Dit deden ze aan de hand van reclamefolders die overal werden uitgehangen. Net zoals nu vaak gebeurt in reclame, werd toen ook de oorlog veel mooier voorgesteld dan dat hij was. Menige minderjarige jongen trapte hier in en wilde soldaat worden. Daar moest je minstens 18 jaar voor zijn. Daarom werden er allerlei trucjes toegepast om er toch maar ouder uit te zien en zo aanvaard te worden. Daardoor waren er heel wat kindsoldaten. Uit recent onderzoek blijkt dat meer dan een kwart miljoen kindsoldaten meevocht in de Eerste Wereldoorlog.

Louis De Smet

Zo ook Louis De Smet, kindsoldaat en oorlogsvrijwilliger uit Schellebelle. Hij was slechts 17 jaar toen hij in de loopgraven van de eerste linie te Oostkerke stierf op 21 oktober 1917. Louis De Smet, was 18 dagen als vrijwilliger in dienst en zou 40 dagen later op maandag 30 november 1914, 18 jaar zijn geworden. Hij werd gedood door een obus tijdens de aanleg van steunloopgraven te Oostkerke. Hij werd begraven tussen de hoeve "Bien Acquis" en de baan van Kaaskerke naar Oudekapelle. Zijn graf werd na de oorlog niet teruggevonden. Postuum ontving hij volgende Eretekens: Ridder in de Leopold II orde met palm, Oorlogskruis, IJzermedaille, Overwinningsmedaille en Herinneringsmedaille 1914-1918. Louis is één van de 17 militaire slachtoffers van de Grote Oorlog uit Schellebelle. Hun namen zijn vermeld op het oorlogsmonument op het Dorp te Schellebelle (zie foto).

Kinderbedelarij

Armoede en werkloosheid troffen uiteraard ook de kinderen. Het Provinciaal Bestuur van Oost-Vlaanderen wees er de gemeenten in april 1915 op dat de kinderbedelarij toenam, en herinnerde de gemeenten aan de wetgeving daarover.

Bronnen:

SA Wetteren, Archief Duitse Bezetting, april 1915, 276, rondzendbrief van het Provinciaal Bestuur Oost-Vlaanderen ivm de kinderbescherming, dd.24/4/1915.

Kinderen in bezet gebied

De educatieve website www.kindereninbezetgebied.be toont kinderen hoe het was om honderd jaar geleden in hun eigen gemeente te leven. Het dagelijks leven tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt geïllustreerd aan de hand van origineel beeldmateriaal en pakkende getuigenissen.

Dit project is een samenwerking met erfgoedcellen TERF, Meetjesland en Land van Dendermonde.

kinderen in bezet gebied

EDUCatieve WEBSITE

www.kindereninbezetgebied.be

Ontdek de sporen van de Eerste Wereldoorlog in de klas

Ontdek de sporen van de Eerste Wereldoorlog in de klas www.kindereninbezetgebied.be

- Voor klasgroepen vanaf het 5de leerjaar
- Interactieve website
- Voor gebruik in de klas of thuis
- Met info en tips voor de leerkracht
- Sprekende getuigenissen en thema's uit WO I
- Ook focus op kind zijn tijdens de oorlog
- Veel aandacht voor gebeurtenissen in je buurt
- Met excursiemogelijkheden dichtbij je school
- Klasblog bijhouden en quiz spelen
- Ook over oorlog vandaag

TIP! Zoek ook zelf foto's of informatie en bouw met je klas mee aan de website.

Beschikbaar voor de regio's Midden-West-Vlaanderen, Meetjesland en Land van Dendermonde

MEER WETEN?

Regio Midden-West-Vlaanderen
Erfgoedcel TERF • Polenplein 15, 8800 Rosseleare
051 268 749 • info@bietet.be • www.bietet.be

Regio Meetjesland
Cultuuroverleg Meetjesland (COMET) • Van Hoorebekeplein 1 bus 4, 9900 Eeklo
09 373 75 86 • info@comeet.be • www.comeet.be

Regio Dendermonde
Erfgoedcel Land van Dendermonde • Nijverheidsstraat 3, 9200 Dendermonde
052 25 03 41 • info@egclandvandedendermonde.be • www.egclandvandedendermonde.be

Onder Duitse heerschappij: GAS boetes avant la lettre?

Meteen na de installatie van het bezettingsbestuur, vaardigde de Duitse overheid een hele reeks Verordnungen uit. Deze regels werden aangeplakt op openbare plaatsen en gepubliceerd in het Verordnungsblatt. Al gauw maakte de bevolking van het Land van Dendermonde kennis met de deutsche Gründlichkeit. De hele bezetting door zou het openbare leven geregeld worden door duizenden grote en kleine Verordnungen en Bekanntmachungen die voortdurend veranderden. Sommige van deze regels waren een zware last voor de bevolking, andere leken louter als pestmaatregel te zijn ingevoerd. De regelgeving bestreek bijna alle aspecten van de maatschappij; zowel het openbare leven, de landbouw en de economie, de communicatie en het vervoer als volksgezondheid en zelfs dierenwelzijn werden door Duitse verordeningen geregeld. De strikte regels

en angst voor represailles zorgden ervoor dat het merendeel van de bevolking van het Land van Dendermonde de Duitse bezetting zo goed en zo kwaad als mogelijk onderging. Toch betekende dit niet dat alle verordeningen gedwee werden gevolgd. Bepaalde inwoners waagden het om zich te weren en betaalden daar soms ook een prijs voor. In de meeste gevallen van tegenstand ging het niet om grote verzetsdaden maar om vele kleine acties die de morele weerbaarheid in het Land van Dendermonde illustreerden. Nemen we een paar voorbeelden uit Wetteren om dit 'klein' verzet te duiden. Een verordening van april 1915 maakt melding van jongeren die het waagden om openbaar de spot te drijven met de bezetter.

Bronnen:
SAWetteren, Archief Duitse bezetting, april 1915, 258

GEMEENTE WETTEREN

De Duitse Overheid heeft aan het gemeentebestuur ter kennis gebracht dat een groot getal jongelingen der gemeente, die dagelijks op de straten lopen te wandelen, zich tegenover de Duitse militairen op eene onbetamelijke manier gedragen welke soms als spot tegenover hen zou kunnen aanzien worden.

Er wordt hun bericht dat, indien zij blijven voortgaan in hunne lakelijke houding, dit voor hen en de gansche bevolking de ergste gevolgen zal hebben.

WETTEREN, den 20 April 1915.

De Burgemeester,
F. LEIRENS.

Wetteren, drukkerij DE PAUW-MATTHYS, Zandstraat, n° 25.

Geboorte van een zoon

In deze brief van 15 december 1914 laat Caroline uit Lebbeke aan haar echtgenoot aan het front weten dat ze enkele dagen daarvoor, op 11 december, bevallen is van een zoon, Victor. Ze stelt haar echtgenoot gerust "hij is struis, fel en gezond". Moeder zelf stelt het ook prima en ze schrijft aan haar beminde man dat hij "in alles gerust mag zijn".

Kattenkwaad

Het is niet gemakkelijk om kind te zijn in oorlogstijd. Er is veel wat je moet missen. Maar spannend is het geregeld wel. Vooral voor wie de nieuwe regels van de bezetter al eens aan z'n laarzen lapt. Er is zoveel dat niet mag, de verleiding om het toch te doen of kattenkwaad uit te halen onder de neus van de bezetter, wordt dan alleen maar groter! Zo gebeurt het wel dat kinderen helpen om eten te smokkelen of te spionneren. Wie verdenkt er immers een (zozegd spelend) kind? Heel populair is ook het uitschelden van Duitse soldaten of het verscheuren van affiches met bekendmakingen. Durvers wagen het zelfs om van soldaten te stelen. Maar o wee degene die betrapt werden! Zij mochten rekenen op een flink pak rammel, een fikse boete of een gevangenisstraf, voor henzelf of voor hun ouders.

Wat hen misschien kon afleiden waren populaire sporten zoals kaatsen. Dit mocht wel.

Kaatsen

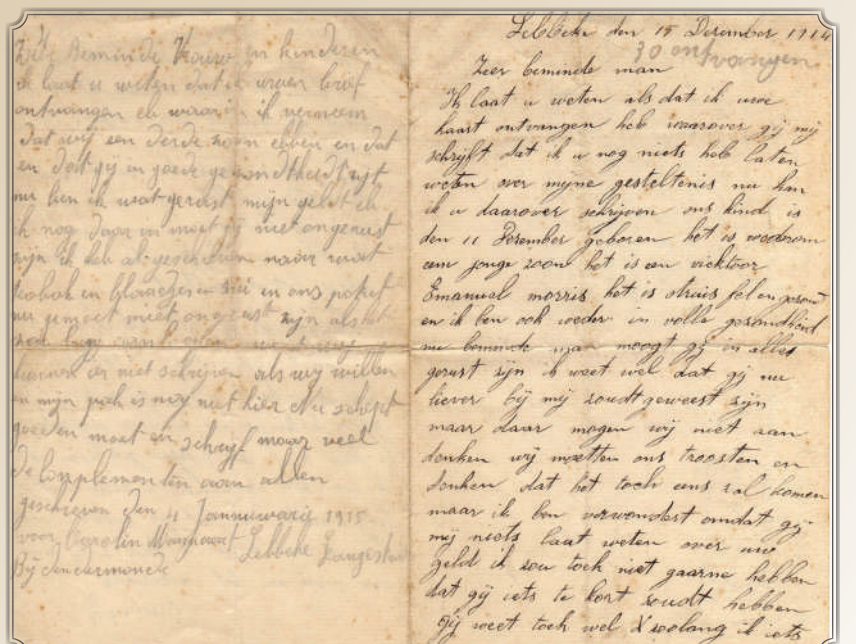
Veel mogelijkheden tot plezier maken waren er niet tijdens de oorlog. De mensen hadden daar naast het geld ook

de energie niet meer voor. Gelukkig mochten sommige populaire sporten, zoals kaatsen, wel gespeeld worden. De Etappenkommandantur liet op 25 september 1915 aan de burgemeesters van het Land van Dendermonde weten dat prijsbalspelen toegelaten waren, op voorwaarde dat er geen politieke uitspraken

werden gedaan. Voor balspelen en andere sportoefeningen werd zelfs een uitzondering op het samen-scholingsverbod gemaakt. Etappenkommandant von Marcken moest een sportliefhebber geweest zijn. Toen spelers in augustus 1916 zijn auto geraakt hadden, verbood hij de sport niet. Hij voerde wel de

regel in dat alle kaatsspelen op de baan onderbroken moesten worden als er een Duitser wilde passeren. Opmerkelijk genoeg zorgde het incident dus niet voor een verbod en werden de spelers die de aanleiding vormden tot het reglement niet gestraft!

Bronnen:
-Archief HK Buggenhout.
-RAGent, Oorlogsarchief Provincie Oost-Vlaanderen, Massemen 722/19, prijsbalspelen, dd. 25/09/1915.
-SADendermonde, Doc. 336.15, Verordeningen mbt ordehandhaving en interne huishouding.
-SADendermonde, Doc. 336.15, Verordeningen mbt ordehandhaving en interne huishouding. Brief van de Etappenkommandant aan de heren burgemeesters, dd. 28/08/1916.

KALENDER

**VANAF JANUARI
2014**

aanvangsuur naar keuze en 2 uur durend ✿ **Wandeling langsheen slagvelden, oorlogsmonumenten en de bunkers van Wetteren** ✿ De bunkerwandeling
 ☞ Wetteren ☞ € 60 per groep max. 30 pers. ✿ **organisatie:** Toerisme Wetteren

info
Toerisme Wetteren
reservatie
09/3663 104

**VRIJDAG &
ZATERDAG
17 & 18
JANUARI
2014**

20u00 ✿ **Feestelijk nieuwjaarsconcert n.a.v. 100 jaar Grote Oorlog en 150 jaar fanfare in Overmere** ☞ Gemeentelijke feestzaal, Burg. De Lausnaystraat, 9290 Overmere ☞ € 8 ✿ **organisatie:** Koninklijke fanfare "De Verenigde Vrienden"

info
Koninklijke fanfare
"De Verenigde Vrienden"
reservatie
0478/498 785

**DINSDAG
21 JANUARI
2014**

14u00 ✿ **Vertelling** ✿ "Ontploff" door Begijn le Bleu ☞ CC De Biekorf ☞ € 8
organisatie: CC De Biekorf

info
CC De Biekorf

**DINSDAG
18 FEBRUARI
2014**

20u00 ✿ **Voordracht** ✿ De heemkring en de groote oorlog ☞ School Mariagaard
 ☞ € 5 ✿ **organisatie:** Heem- en Geschiedkundige Kring 'Jan Broeckaert'

info
Heem- en Geschied-
kundige Kring
'Jan Broeckaert'

**DINSDAG
11 MARCH
2014**

10u30 ✿ **Tentoonstelling** ✿ "Kunst(enaar) en oorlog"
 ☞ Stadhuis Dendermonde, Reynoutzaal

info
Davidsfonds
reservatie
052/218 858

**DONDERDAG
13 MARCH
2014**

13u30 ✿ **Woordtheater door Tine Ruyschaert en mini-expo** ✿ Mensen in den Groote Oorlog ☞ Seniorama, Dienstencentrum, Spoorwegstraat, Buggenhout

info
OKRA Groot-Buggenhout
reservatie
0495/505 306

**ZONDAG
16 MARCH
2014**

10u30 ✿ **Proclamatie en prijsuitreiking van Junior Journalistwedstrijd**
 ✿ "Oorlog en vrede" ☞ Sint-Vincentiusinstituut, feestzaal

info
Davidsfonds
reservatie
052/218 858

**DINSDAG
25 MARCH
2014**

20u00 ✿ **multimediale evocatie/voorstelling** ✿ "De Grote Oorlog in Dendermonde"
 ☞ cc Belgica, Grote Zaal, Kerkstraat 24, 9200 Dendermonde ☞ € 6/€ 8
 ✿ **organisatie:** Davidsfonds en Oudheidkundige Kring Dendermonde

info
Davidsfonds
reservatie
052/218 858

**VRIJDAG
28 MARCH
2014**

20u00 ✿ **Heemkundige avond** ✿ voorstelling van het nieuwe jaarboek met 2 bijdragen over Zele in het eerste oorlogsjaar 1914, en optreden Kon. Harmonie Ste.-Cecilia Zele
 ☞ Raadzaal gemeentehuis Zele, Markt, 50, 9240 Zele ☞ gratis

info
Heem- en Oudheidkun-
dige Kring van Zele, vzw.
reservatie
052/445 069

**DONDERDAG
27 MARCH
2014**

14u00 ✿ **Voorstelling** ✿ "Ontploff" door Begijn le Bleu ☞ cc Jan Tervaeert ☞ € 13

info
CC Jan Tervaeert
reservatie
052/257 067

Het leven gaat, hoe moeilijk ook, toch door tijdens de oorlog

Nieuwjaarsbrieven

Het leven gaat, hoe moeilijk ook, toch door tijdens de oorlog. Zo worden er door de kinderen nog steeds Nieuwjaarsbrieven geschreven. Nieuwjaarsbrief 1916: Het woord 'oorlog' wordt in nieuwsjaarsbrieven nooit gebruikt. Wel schrijven ze over 'donkere' of 'moeilijke tijden'.

Bronnen: Scansessies Weteren, 28 mei 2013, privé archief Van Impe Christiane

Oorlogsliederen en kinderbedes

Oorlogsliederen en kinderbedes, immaterieel cultureel erfgoed uit de Grote Oorlog.

Teksten van bekende kinderliedjes werden aangepast zodat men zijn verhaal over de oorlog kwijt kon.

Deze kinderbeden zijn nu nog hartverscheurend om te lezen.

Bronnen: privé archief Robert Ruys
Stadsarchief Dendermonde,
Aimé Stroobants, Scansessie Weteren
Werkgroep 14-18, Heemkring Schellebelle

Oorlogslied

30
ACH VADERKE LIEF!
R. Vandekerckhove
Best door een kind te zingen.

I

Zeg, moeder, wanneer dan komt vaderken wêer,
'k Verlang toch zoo vurig, want 'k min hem zoo zeer »
Hoe pijnlijk doorgriefft zulks het moederlijk hert,
Dat lijdt en dat kwijnt door een' eind'looze smert,
« Ach! knaapje... zoo spreekt ze... mijn lieving op aard',
Uw vaderken stierf door het vijandig zwaard,
Ginds, kind, rust hij eenzaam, in 't midden van 't veld,
En is voor ons beiden, gestorven als held!

— REFREIN —

« Ach! Vaderke lief, 'k ben bij moeder zoo goed,
Maar 'k mis u, en 'k derf u, o! vaderke zoet
Ik speelde zoo graag op uw' wippende knieën
Waarom toch mag ik u bij ons niet meer zien?!

II

« 'k Had vader zoo lief, 'k heb hem dikwijls gekust,
Zeg moeder, is 't ver dat mijn vaderken rust ? —
— Neen ver is 't niet, kleine, maar 't eenzame graf
Waar vader nu slaapt, breekt ons lijden niet af.
— Ach! laat er mij heengaan, zeg, moederken, mijn,
Ach! laat m'eens bij 't graf van mijn vaderken zijn ?! —
« Het zij zoo » zucht moeder « en droogt eenen traan
Ge moogt dan met mij eens naar vaderken gaan. »

— REFREIN —

III

Bij 't nederig kruisje, te velde geplant,
Zit moeder en zontje, geknield in het zand.
« 't Is hier, lieve kleine, dat vaderke ligt,
Gestorven voor ons en uit vaderen plicht. —
O! Vader, ik ben hier, het hert vol verdriet,
Zeg, vaderke, spreek eens, zeg... ziet ge mij niet?!...
't Is ik, 't is uw zontje, ach! kom bij ons weer,
Ons huis' heeft noch blijheid noch zonneshijn meer.

— REFREIN —

IV

Wat een daad voor 't arme wichtje klein
't monster wilde
Vreeslyk om van te leven
hy onttram daar nu het leven
Van haar wichtje toe in 't oop
hy hing de kleine
Op wreede wyse zoo vol affryzen
Aan 't wiesje oop

't monster wilde verdwynen
En ze raf haar wichtje in de rypen
Hangen als een martelaar
Een zelfmoord plegen was met eens waar
te bleef in 't leven als moordenaar

Kinderbede

Wie met deren droeven tijd
vind men niemand meer verblijd
zoo sprak onlangs, een klein kindje teer
tot zijne moeder zeer

Verschillende kinderbeden

Waar blijft vader weer
Lieve moeder k'wil hem zien
of klaas weet het wel misschien
waar hy zich bevind, is hy op het veld
misschien neergeveld, als een dopper held

Refrein

Ach lieve moeder k' min hem zoo teer
k' smeeft den Albehoeder
schenke mijn vader 't leven weer
en moest hy sterven, 't ronlicht derven
hy ons verlaten, k' leed nog meer

't Kindje ging vroeg naar het bed
want het had maar weinig pret
sliep spoedig in, en het droomde dan
Dat zijn vader kwam
haar in d'armen nam
o voor haar was hy zoo schoon
maar het was maar eenen droom
wat het wichtje raf, ze ontwaakte ras
Heek rond waar hy was
Waar vond niets helaas

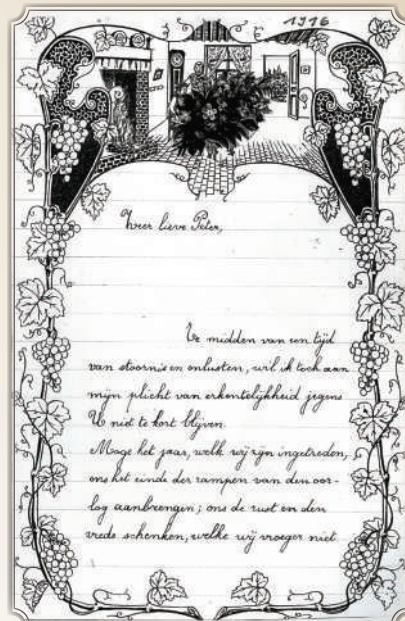
't Sanderdaafs raf men het kind
toch zoo droevig en ontvriand
naar 't kerkhof gaan, met een bloemenkrans
knielde 't oop het graf
Waar haar trouwe lag
daar riep zij ach transef roet
schenk my toch een weinig moed
voor ik scheid van hier, te ga naar moeder w
zij waakt naar mij teer
k' hal haar troosten neer

Plot - Refrein

En zeggen moeder, min hem zoo teer
smeeft den Albehoeder
schenk mijn vader 't leven weer
hy zal niet sterven, 't ronlicht derven
als hy terug keert, lijd ik niet meer

Afschuwelijke moord op Belgische Soldaten

Een duitsek is een verrader
Ja dat zijn ze al te gader
hier is weer een klaar bewijs

gemoog wisten te waardenen! Mogen
wij steeds gegwaard blijven van die gelyk
heden, welke zoo menigvoren onzer beuders
in de diepste ellende gestert hebben! Ten
mende ik voor 't, Groot Pien, den heit
raansten, nieuwjaarswensche geerond
te hebben. Ik daarbij mag gerondheid en
welvaart wenshende, bid ik 't, Lieve
Pien, de verachering mijner gezondheid te
verllen namvarenen,

Uw zeer dankbaar doopten
Madeline Straalburgh,
Chorlinghem, den 14de Januari, 1916

Ik wensche u, liefste Pien, een vreedzaam,
zalig en gezegend Nieuwjaar. Mogen gij ge
spaanst blijven van de vreedlyke onheilens,
welke de oorlog al medebrenge, en welkast
het einde van dien geesel sien. Dit vraagik
met vurigheid aan het lief kindken Jezus,
dat weder met zijne geboorte den vrede
aan de wereld bracht.

Nog harderk ik heden zoo geerne al uw
goedheid te mijnen opnichter en dank er u

Verschillende nieuwjaarsbrieven

Opvang van Dendermondse en Zeelse kinderen in Nederland

Dendermonde was een van de Belgische steden die het ergst door het oorlogsgeweld was getroffen. Bij de brand van september 1914 bleven slechts 98 van de meer dan tweeduizend woningen die de stad telde, onbeschadigd. Duizenden inwoners moesten op zoek naar nieuwe huisvesting. Vooral kinderen hadden het zwaar: ze sliepen soms in groepen van tien tot vijftien in varkensstallen en schuren omdat hun woningen met de grond gelijk waren gemaakt.

In het voorjaar van 1915 waren Nederlandse Hulpcomités specifiek om kinderen uit de streek rond Dendermonde bekommerd. Die verhoogde bekommernis was volgens *De Rotterdamse Courant* aangezwengeld door de Dendermondse industrieel Van Schoor. Volgens *de Venlosche Courant* gebeurde het op verzoek van Kardinaal Mercier. In verscheidene kranten verschenen artikelen over de penibele situatie in de streek van Dendermonde. Zo werd de Nederlandse publieke opinie warm gemaakt voor de opvang van kinderen. In het artikel 'Hongersnood in het arrondissement Dendermonde' werd de precaire situatie zorgvuldig geschetst. De tragische voorgeschiedenis werd uit de doeken gedaan en de reporter ging uitgebreid in op alle factoren die het leven er bemoeilijkten: de plaatselijke economie en landbouw die stillagen, de massale opeisingen en de bezettingstroepen die de stad te voeden had, en dat terwijl de woonomstandigheden in de woonbarakken barslecht waren. Kortom: 'Er heerscht werkelijke hongersnood'. Een Belgische gezant zou de steun aan Dendermonde gaan bepleiten bij de Nederlandse comités. Het artikel werd door andere kranten overgenomen en de oproep kreeg blijkbaar veel werkklank. Het Huisvestingscomité te Leiden en het Tehuis voor Belgische kinderen in Rotterdam namen het initiatief. Tweeëndertig kinderen werden opgehaald en in gastgezinnen in het Nederlands-Limburgse Horst opgevangen. Ze kregen onderdak bij particulieren en de organisatie was in handen van de Zusters van Liefde van het Sint-Antoniusgesticht. Er werd een tweede reis georganiseerd en daarbij werden niet minder dan honderd kinderen uit Dendermonde, Zele, Grembergen en de omgeving van Antwerpen opgehaald.

Niet iedereen in België stond positief tegenover het overbrengen van deze kinderen naar Nederland. Met zekerheid was het een nobel en liefdadig initiatief, maar toch klonk er kritiek in de Belgische pers. Een artikel in *Gazet van Antwerpen* beschouwde het overbrengen van kinderen als een laakbare, onledige activiteit. Dit toont aan dat er veel onbegrip en wantrouwen heerste. Zowel van de gastlanden tegenover de vluchtelingen maar ook van de Belgen ten opzichte van de gastlanden.

Hiernaast is te lezen hoe enkele van de kinderen die in Horst en Sevenum waren ondergebracht hun verblijf hebben ervaren. De kinderen varieerden in leeftijd van 4 tot 14 jaar. Ze bleven vrijwel allemaal de hele oorlog in Horst en Sevenum. Het merendeel was ondergebracht bij particulieren, maar in Horst vond een aantal kinderen ook onderdak in het Sint-Antoniusgesticht en in Sevenum in het zustersklooster. Het benodigde geld voor de opvang van de kinderen werd vergaard door donaties en collectes. Bovendien verleende de Nederlandse staat subsidie voor elk kind dat werd opgevangen.

*Geschonken door de Union patriotique des femmes belges in 1915 aan de Dendermondse oorlogswezen.
(c) Stad Dendermonde*

Omer Moortgat

Omer Moortgat was bij aankomst in Horst 9 jaar: 'In Horst aangekomen, werd ik niet in een gezin maar, samen met mijn broertje René, bij de Zusters in het Gesticht ondergebracht. De weduwe van notaris Van den Bergh had me geadopteerd, d.w.z. zij betaalde de verzorgkosten en mijn kleren aan de Zusters. Zelf kreeg ik van haar een zilveren zakhorloge met mijn naam erin gegraveerd. Ik ben vaker bij haar thuis geweest en ben haar erg dankbaar. In het Gesticht sliepen we op zolder. In de winter hingen de ijspegels soms tot op het bed. Als we ons wilden wassen, moesten we eerst het ijs op de wasbakken kapot slaan. Eten deden we in de kelders. Soms kregen we 3 à 4 dagen niets dan blauwe bonen. René vond die afschuwelijk, maar iets anders kreeg hij niet. De mensen van Horst waren vriendelijk. Boeren gaven soms wat melk te drinken. In het Gesticht kregen we die nooit. Bakker Houben riep ons vaker binnen en dan mochten we de overgebleven taartjes opeten. Op school had ik het goed naar de zin. De onderwijzers waren aardig en ook de leerlingen. Sommige Belgische jongens waren zodanige vlegels dat ze niet langer in hun pleegezin gehandhaafd konden worden. Ze kwamen dan in het Gesticht. Datzelfde gebeurde als een gezin zelf in financiële of andere problemen geraakte.'

Jozef Rydant

Jozef Rydant kwam op 5-jarige leeftijd naar Horst: 'In Horst ging ik naar de kleuterschool. De Zusters, die de school leidden, vond ik wel aardig. Ook met mijn pleegvader, veldwachter Bovens, had ik het heel goed getroffen. Zijn vrouw kon niet zo goed met kinderen omgaan. Ze was wat stijfjes. Waarschijnlijk was het ook vanwege haar, dat mijn zus en ik overgeplaatst werden naar het Gesticht. Daar kwam mevrouw Bovens ons echter nog geregeld opzoeken. Mijn herinneringen aan het St.-Antoniusgesticht zijn niet erg positief. De sfeer was er wat pensioenachtig. Ik weet bijvoorbeeld nog dat ik eens twee dagen lang gedwongen werd om spek, dat ik niet lustte, toch op te eten. Mijn vader, die veekoopman was, en

een van mijn broers zijn in de oorlog naar Duitsland weggevoerd. Mijn moeder was in die moeilijke tijd een dappere statige vrouw. Ze bezocht ons 2 à 3 keer in Horst. Toen zij eens aan notaris Esser over de gruwelijke toestanden in België vertelde, geloofde die haar niet.'

Charles Willems

De 8-jarige Charles Willems werd in februari 1915 naar de speelplaats van de Zustersschool in Sevenum gebracht. Daar konden inwoners van Sevenum hun pleegkind komen uitzoeken. Charles Willems: 'Maar aangezien ik te schaemel was, wou niemand me hebben. Uiteindelijk nam de zeer godsdienstige familie Aerts-Pouwels, wonend op de Blaktdijk, me op. Zij wilden liever een meisje, maar als ik door mijn zwakte dood zou gaan, dan zouden zij een engeltje in de hemel brengen en dat was in die tijd een extra verdienste om zelf nog hoger in de hemel te komen. De familie Aerts had zelf geen kinderen en wilde me adopteren. Dat werd echter niet toegestaan. Wel mocht ik na 1918 in Sevenum blijven, mits mijn ouders me daarvoor toestemming gaven. Ik had het goed naar mijn zin in mijn pleeggezin omdat ik beschouwd werd als student. Vader Aerts zag me graag priester worden. Mijn belangstelling ging echter uit naar alles wat met radio's te maken had. Ik werd dan ook radiomonteur en bleef 48 jaar in Sevenum wonen! Men noemde mij daar vaak "D'n Bels".

Irma Moortgat

De 14-jarige Irma Moortgat vond in de Gasthuisstraat in Horst onderdak bij dokter Koning en zijn zus Ida: 'Ik deed er

boodschappen en moest de dienstmeid helpen. Ik was er zeer graag en kreeg mooie kleren. Mijn moeder stuurde me af en toe brieven. Eens zat er een foto van mijn jongste broertje in. Dokter Koning werd helaas ziek en verhuisde naar Goor. Ik ben toen ca. een jaar in het St.-Antoniusgesticht geweest. Juffrouw Koning betaalde mijn kost, inwoning en kleding en vooral ook wit brood, omdat ik geen bruin lustte. Ik kreeg van haar veel brieven. Soms kwam zij mij opzoeken en ging dan met me eten in hotel Timmermans aan de Markt. Juffrouw Koning zorgde er ook voor dat ik, met toestemming van de Eerwaarde Moeder van het Gesticht, een post als dienstbode kreeg. Dat was bij hoofdonderwijzer Hoppenbrouwers-van Hees in Gestel (bij Eindhoven). Ik verdiende f 6,- per maand en spaarde die voor moeder. Toen ik weer thuis kwam, had ik f 94,- bij elkaar. Ik ben bij de Gestelse familie gebleven, totdat de oorlog voorbij was.'

Jeugdboek "Toen mijn vader een struik werd" van Joke Van Leeuwen

De thematiek van dit kinderboek over oorlog vat perfect samen wat vluchtende kinderen ervaren. Joke Van Leeuwen beschrijft de angst van Toda, het hoofdpersonage, wanneer ze in een ander land moet gaan wonen om aan de oorlog te ontsnappen. Ze is bang om niet goed genoeg gevonden te worden. We vinden gelijkaardige getuigenissen bij Dendermondse en Zeelse kinderen die het verwoeste Dendermonde moesten verlaten en in een pleeggezin in Nederland werden ondergebracht. Een beetje wat Toda overkomt in het boek.

Lees hier enkele getuigenissen van gevluchte kinderen: Wil je meer weten? Bezoek dan onze website www.kindereninbezetgebied.be

Joke Van Leeuwen komt spreken over Toda en de Dendermondse kinderen. Hou onze website in de gaten voor meer nieuws hierover!

Dood meisje

Toen in oktober 1915 een twaalfjarig meisje uit Dendermonde in Nederland overleed, berichtte de krant De Tijd uitgebreid over de begrafenis. Het meisje verbleef samen met een veertigtal andere kinderen uit de streek van Dendermonde in het Nederlandse Horst. De reporter beschrijft hoe het meisje stierf door fysieke en psychische uitputting. *'Het tengere gestel kon de kommervolle wederwaardigheden niet te boven komen. Eerst die zenuwschokkende oorlogsdonder, daarna de krachtslopende hongersnood in Sint-Gillis bij Dendermonde waar het kind vandaan kwam en vervolgens de lange reis in ontbering...'* Verder beschreef hij hoe het volledige dorp luisterde naar een grafrede van de plaatselijke burgemeester. Met de reportage over de begrafenis wilde de katholieke krant de Nederlandse gastvrijheid in de verf zetten en de reporter was niet te benauwd om dit zo te vermelden: *'we behandelen [het overlijden van] het Belgische vluchtelingetje om aan haar landgenoten en de groote wereld te doen zien met welke liefde en hartelijkheid de jeugdige verschrompelingen in katholieke kringen worden omringd.'*

Bronnen:

- 'Een trouwlustige vluchteling', De Tijd, dd. 31/03/1915.
- 'Belgische kinderen', Nieuwe Rotterdamse Courant, dd. 26/01/1915.
- 'De Belgische jeugd', Nieuwe Venosche Courant, dd. 6/02/1915.
- 'Hongersnood in Dendermonde', De Tijd,

dd. 23/01/1915.

- 'Kinderen uit Dendermonde', De Tijd, dd. 04/02/1915
- 'Belgische kinderen', De Rotterdamse Courant, dd. 04/02/1915.
- 'Belgische kinderen', NRC, dd. 17/02/1915.
- 'Kinderen naar den vreemde', Gazet van Antwerpen, dd. 3/03/1915.
- 'Oud Horst in het nieuws', Deel 3, 1991.
- AMARA, M., P. CHIELENS en H. Op De Beeck, Vluchten voor de Oorlog, p. 20
- 'Belgische kinderen', De Tijd, dd. 15/10/1915
- Stedelijk Archief Dendermonde: telling 1910-1920-
- Weekblad De Voorpost, perstekst De Mey Eddy, 6/11/1991 met foto's Cesar Van der Biest
- Mondelinge overlevering en foto Kinderen in Horst, Maria De Donder door Patrick De Landtsheer

Joke Van Leeuwen komt spreken over Toda en andere oorlogskinderen. Hou hiervoor onze website in de gaten!

Spelende kinderen maken na de oorlog vuurwerk met 'poer' van Duitse munitiefabriek.

Fatale gevolgen in Schellebelle.

Op 21 januari 1919 was er een grote ontploffing in het Duits munitiedepot te Schellebelle. Dit was tijdens de oorlog door de Duitsers aangelegd in "de Reukens", het deel van de Bellekouter, vlakbij de spoorlijn Gent-Dendermonde. De Duitsers hadden zelfs een speciaal laadspoor van het station naar dit munitiedepot voorzien. Na de wapenstilstand bleef daar een grote hoeveelheid obussen, schrapnels, gasbommen en ander vuurwapen achter. De bevolking ging er – zoals zou blijken met gevaar voor eigen leven – brandstof en koper stelen.

Kort na de oorlog hadden een aantal spelende kinderen uit de Hoek daar een paar zwarte pakjes los kruut of "poer" gevonden. Hiermee konden ze knetterend vuurwerk maken. Om nog meer "poer" te krijgen probeerden ze een onopgeruimde obus (zie foto's) los te schroeven. Het tuig ontplofte en drie jongens vonden de dood: Basiel Uyttenhove (11 jaar), Prudent De Coninck (11 jaar) en Maurice Stroobant (12 jaar). Twee jongens werden gewond, Jules Stroobant (11 jaar) en Theophiel Baetens (12 jaar).

Het is slechts één voorbeeld van hoe de Eerste Wereldoorlog, net als de meeste oorlogen, op het moment dat hij 'officieel' gedaan was, voor de bevolking nog niet over was. De gevolgen bleven nazinderen op materieel, politiek, cultureel, mentaal en persoonlijk vlak.

Bronnen:

- Edwin Looman, "Mensen die men niet vergeet", in: Rond De Stenen Linde, 3-maandelijkse tijdschrift H.K.S, Jaargang 4, 1979, Nr 4 Pag 122

-RA Brusel, I507: WOI. Verzameling oorlogsdagboeken en -verslagen, Verslag opgemaakt door P. Vanderhaegen, 1920
-In Memoriam van Leon STROOBANT (° 19.11.1911 † 10.10. 1978). Twee van zijn broers waren bij het ongeval betrokken. Eén overleed (Maurice), de andere werd gekwetst (Jules).
- Archief Heemkring Schellebelle, Werkgroep 14-18.

Foto's van een obus, scansessie Buggenhout 26 maart 2013

Vluchtelingen naar veiliger oorden

Opgejaagd door gruwelverhalen en het oprukkende front, kwamen veel burgers uit de omliggende dorpen in Dendermonde terecht. Via de Scheldebrug in Dendermonde kon het voorlopig veilige Waasland bereikt worden. Van daaruit waren Gent, de kust of Zeeuws-Vlaanderen in het neutrale Nederland bereikbaar. Ook Antwerpen trok als nationaal militair bolwerk veel vluchtelingen aan. De afstand van Dendermonde tot Gent en Antwerpen is ongeveer gelijk. Men kan dus vermoeden dat vluchtelingen uit de streek in beide steden terecht kwamen. Wie niet eerder was vertrokken, werd door de Duitsers verplicht te vertrekken tijdens de eerste inname. De chaos moet niet te overzien zijn geweest. Vele mensen waren hun familie onderweg kwijtgeraakt. Plaatselijke kranten stelden kosteloos hun kolommen 'ten dienste van de families die door de wrede Duitsers uit elkaar zijn gerukt'. Via deze weg werden familieleden opgespoord of gaven mensen zelf een teken van leven. Uit deze zoekertjes blijkt dat ook Dendermondenaren in Antwerpen op zoek waren naar hun dierbaren. Naarmate de Duitsers oprukten, werden ook daar veel vluchtelingen voortgedreven.

Op de foto's zien we Felicien Verheyden met zijn vrouw Regina De Petter, beide geboren in Sint-Gillis Dendermonde in 1889. Hun oudste dochter Irene Verheyden is nog in Sint-Gillis Dendermonde geboren, in 1912. De jongere dochter (onderste foto) Gasperine Verheyden werd geboren in Alexandria, Schotland, in 1916.

De grens over

Al op 28 augustus 1914 riep de Belgische overheid het officieel Comité voor Hulp aan Vluchtelingen in het leven. Aanvankelijk probeerde het in onderdak en voedsel te voorzien, maar al gauw werd evacuatie de belangrijkste zorg. Dankzij een bootverbinding tussen Antwerpen en Engeland, konden zo'n tienduizend Belgen in september aan de oorlog ontkomen. Vanaf eind september werden er konvooien richting Nederlandse grens ingelegd. Dit was echter ontoereikend. De meeste vluchtelingen namen zelf initiatief, beoordeelden de mogelijkheden. Sommigen bleven in Antwerpen, andere trokken via het Waasland verder weg. Wie het kon betalen, nam in Oostende de boot naar Engeland, tot ook die vluchtweg door de inname van de stad op 15 oktober werd afgesneden.

De familie Verheyden – De Petter uit Dendermonde heeft deze vluchtroute nog kunnen nemen. Ze vluchtten via Oostende naar Engeland. Uiteindelijk vonden ze de eerste oorlogsjaren onderdak in Alexandria, Schotland. Lees hun verhaal binnenkort op www.kindereninbezetgebied.be

Bronnen:

- 'Dendermonde ontruimd', Gazet van Antwerpen, dd. 6/09/1914.
- 'Zoeken vluchtelingen en vermisten', Gazet van Antwerpen, dd. 19/09/1914.
- DE SCHAEPPDRIJVER, S., De Grootte Oorlog, 104.
- Privé archief van de familie Verheyden – De Petter, Dendermonde

De vluchtkoffer van het gezin Verheyden – De Petter

GEZOCHT

Heb je nog foto's, brieven, ansichtkaarten, souvenirs of andere objecten uit de Eerste Wereldoorlog? De erfgoedcel is nog steeds op zoek naar materiaal uit de Grote Oorlog. We digitaliseren je materiaal onmiddellijk zodat je je kostbare herinneringen meteen weer mee naar huis kunt nemen. Het verzamelde materiaal helpt ons een beter beeld te krijgen van de impact van de grote oorlog op onze streek en zal gebruikt worden voor educatieve doelstellingen. Meer info: 052/25.03.40 of info@egclandvandendermonde.be.

Zonder fiets naar school?

Bezet België was tijdens de Eerste Wereldoorlog in twee gebieden verdeeld. Het Etappengebied achter het front in West- en Oost-Vlaanderen, bestuurd door militairen enerzijds en de rest van bezet België bestuurd door een burgerlijke Gouverneur-generaal anderzijds. Het Land van Dendermonde viel volledig onder het Etappengebied. Dit wil zeggen dat dit gebied als hinterland voor het Duitse leger diende en dus tegemoet moest komen aan de wensen en eisen van dit leger. De regels waren hier veel strenger dan in de rest van bezet België. Al aan het begin van de bezetting werd alles wat nuttig kon zijn voor het leger opgevorderd. De bevolking moest alle auto's, vrachtwagens, karren, koetsen en paarden inleveren. In december 1914 werden ook fietsen opgeëist, maar hiertegen kwam zo veel protest dat het bevel enkele maanden later weer werd ingetrokken. Vanaf dan werden 'enkel' de rubberen banden opgeëist. De bevolking was hiermee natuurlijk niet gediend en ontwikkelde een algemene haat tegenover het Duitse bezettingsbestuur dat al deze opeisingen en regelgeving invoerde. Er werden nauwelijks vergoedingen gegeven. Soms, zoals schoolgaande kinderen, konden gewoon niet zonder hun fiets. Vandaar dat dorpsnotabelen zoals de geneesheer of de hoofdonderwijzer soms tussen beide kwamen zoals te zien is in deze brieven uit Wichelen. Philemon Govaert, de Wichelse hoofdonderwijzer, haalt aan dat zijn leerling, Leon de Grauwe, elke dag meer dan drie kilometer moet afleggen om de lessen bij te wonen. Hem zijn fiets afnemen zou dus betekenen dat hij niet meer naar school kon gaan. In dit geval heeft de jongen de fiets mogen houden. De opeisingen vonden vooral aan het begin van de bezetting plaats. Lang niet alle karren, auto's en paarden werden daadwerkelijk opgeëist, maar men had voortdurend het gevoel dat de bezetter zonder verdere uitleg bezittingen kon afnemen.

Bronnen:

- DE SCHAEPDRIJVER S., *De Grootte Oorlog*
- SAWetteren, *Archief Duitse bezetting, augustus 1914, 14, bericht, dd. 11/08/1914.*
- *Brief geneesheer Schellebelle, 20/09/1916, privé archief Robert Ruys*
- *Brief hoofdonderwijzer Wichelen, 19/09/1916, privé archief Robert Ruys*
- *Opeising rijwielen en rijwielbanden door bezetter, Wichelen, 26/08/1916, privé archief Robert*

De ondergetekende, Philemon Govaert, Hoofdonderwijzer te Wichelen, verklaart dat Leon de Grauwe meer dan drie kilometers van de school verwijerd is en zich van zijn rijwiel bedient om de lessen bij te wonen.
Wichelen, 19 September 1916

Brief hoofdonderwijzer Wichelen, 19/09/1916, privé archief Robert Ruys

De ondergetekende, geneesheer te Schellebelle, verklaart dat de heer Cloptrop Frans, werktuigkundige te Wichelen, aangetast is van aderbreuken aan het linkerbeen, die hem het gaan te voet zeer moeilijk maken.

Schellebelle, den 20 September 1916

Brief geneesheer Schellebelle, 20/09/1916, privé archief Robert Ruys

Antrag nach Muster
Aanvraag naar Voorbeeld A 2.

Antrag auf Erteilung von Radfahr-Erlaubnis gemäss Verordnung betreffend Beschlagnahme und Bestandserhebung der Fahrräder und Fahrradbereifungen vom 26 August 1916.
Ziffer 3 c, d, e.Gemeinde: WICHELEN

Aanvraag voor de verlening eener toelating tot volgens de verordening betreffende het in beslagnemen opnemen der rijwielen en rijwielbanden van 26 August 1916.
Cijfer 3 c, d, e.
Gemeente: WICHELEN

Lfd. N ^o rijwiel	Vor- und Familienname	Wohnort	Strasse, Hausnummer	Geburts-Geboorte	
	Nam.	Woonplaats	Straat, N ^o .	Ort. — Plaats	Datum — Datt
	Cloptrop Frans	Wichelen	Verbeverstraat 13	Wichelen	22-4-18

Formulier opeising

De Erfgoedcel Land van Dendermonde bouwt een duurzaam beleid uit voor het lokale roerend en immaterieel cultureel erfgoed, samen met de sector en de besturen in haar werkingsgebied. Hiervoor zet de erfgoedcel haar schouders onder het inventariseren, het beheer en behoud en het toegankelijk maken van dit erfgoed voor een zo breed mogelijk publiek. Ze bevordert daarnaast ook samen- en netwerking tussen erfgoedzorgers.

Meer info:

www.egclandvandendermonde.be

COLOFON

Erfgoedcel Land van Dendermonde:

Maartje van der Laak
Stefanie Audenaert
Chris Fierens
Dominique Van Swalm

Onderzoekers Geheugen Collectief vzw:

Aline Sax
Maarten Mahieu
Hannelore Vandebroek
Peter Van der Hallen
Jakob Ulens

Werkgroep 14-18 Heemkring Schellebelle:

Marcel De Grauwe
Ivan Van De Wiele
Danny Baeke
Marc Van Hecke
Marc Rasschaert
Christine Pauwels

Werkten nog mee:

Patrick De Landtsheer
Etienne Quiryne
Robert Ruys
Aimé Stroobants
Historisch Documentatiecentrum Dendermonde
Heemkring Buggenhout.
Tom Vermeylen
Familie Verheyden - De Petter

